Hety numar „Chr. Dumki" z dadatkam „ZORKA"

CHRYŚCIJANSKAJA DUMKA

BIEŁARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC: 1, 10 i 20.

№ 21 (105) Vilnia, 10 lipnia 1939 h. — Wilno, 10 lipca 1939 r. Hod XII

Bolš uvahi biełaruskaj nacyjanalnaj idei!

Kali zaklikajem da bolšaj uvahi dla biełaruskaj nacyjanalnaj idei, dyk musić bačym tut niejkija niedachopy. Hetak jość sapraŭdy.

Ale što-ž takoje heta biełaruskaja nacyjanalnaja ideja? Objektyŭna, sama ŭ sabie, heta taja jasnaja zorka, jakaja mieścić u sabie mahčyma najpaŭniejšaje i najvyšejšaje ščaście Biełaruskaha narodu. A subjektyŭna, — heta taja nacyjanalnaja śviedamaść kožnaha paasobnaha Biełarusa, jakaja spałučaje Biełaruski narod u sucelnuju, adnalituju nacyju.

Jość heta ŭ Biełarusaŭ ci nie? Jość, ale šmat čaho pad hetym uzhladam nam nie chapaje i duža šmat čaho tut jašče treba nam zrabić. Adnak biada nia ŭ tym, što niečaha nie chapaje, bo niedachop zaŭsiody možna dapoŭnić i papravić; horš toje, što ŭ Biełarusaŭ adnosna biełaruskaj nacyjanalnaj idei spatykajucca nia tolki falšyvyja paniaćci, ale prosta patolohičnyja, chvoryja.

Voś u ahulnych słovach toje, što majem na dumcy. U niekatorych kruhoch Biełarusaŭ panuje prakanańnie, što ŭ Savietach usio dobra, što Biełaruski narod tam maje mahčymaści poŭnaha svajho raźvićcia i što saviečkaja nacyjanalnaja palityka nie padlahaje krytycy. Tymčasam, jak heta dobra viedama, i čaho nia skryvajuć i sami Saviety, tam nacyjanalnaja ideja vytraŭlajecca i z jej viadziecca systematyčnaja i zaŭziataja baraćba. I nia hledziačy na heta mnohija Biełarusy ŭvažajuć, što tak i treba, i nia tolki što sami nie vyjaŭlajuć narodu hetaha vialikaha niedachopu saviečkaj nacyjanalnaj palityki i jaje škodnaści dla Biełaruskaha narodu, ale navat pieraškadžajuć heta rabić inšym. Jany zabyvajucca, abo prosta nie razumiejuć, što biez biełaruskaj nacyjanalnaj idei niama Biełaruskaha narodu, jak śviedamaj, kulturnaj i svabodnaj u sučasnym razumieńni adzinki. Na naš pahlad, kožny Biełarus pavinien umieć zharmanizavać svaje socyjalnyja i ŭsiakija inšyja prakanańni z biełaruskaj nacyjanalnaj idejaj, dajučy jej naležnaje miesca.

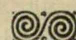
Ale i inšyja jość jašče ŭ Biełarusaŭ prajavy, škodnyja biełaruskaj nacyjanalnaj idei. Majem na ŭvazie jaŭnaje supracoŭnictva niekatorych Biełarusaŭ u pravasłaŭnych Palakoŭ. Nas tut nia dzivić toje, što niechta siabie liča pravasłaŭnym Palakom i zhodna z svaim prakanańniem pracuje, ale dziviać tyja Biełarusy, jakija z hetkimi Palakami supracoŭničajuć, zajaŭlajučy Biełarusam, što heta jany tak robiać tolki dziela taho, kab tyja im nie paškodzili asabista, i što jany mocna dzivilisiab, kali-b chto mieŭ im heta za zło i staviŭ pad sumniŭ ich biełaruskaść. Vychodzić i bałamutna i niemaralna. A tak vychodzić zatym, što ŭ takich Biełarusaŭ biełaruskaja nacyjanalnaja ideja ciažka chvareje.

Da prajavaŭ niekarysnych dla biełaruskaj nacyjanalnaj idei siarod niekatorych Biełarusaŭ zaličajem tak-ža palitykanstva; padčorkvajem — nie palityku, bo takoj u ich časta zusim niama, ale palitykanstva. Spatykajucca jany i viaduć miž saboj doŭhija i nudnyja palityčnyja spory, razvažajuć roznyja plotki i insynuacyi, —jakija časta sami zručna prydumali—pad adrasam nialubych sabie asob i kirunkaŭ i taŭkuć tak vadu ŭ stupie i mielać jazykom i čas marnujuć, a kankretnaha, jak biełaruskaja kultura,biełaruskaja knižka i pašyrańnie jaje siarod Biełaruskaha narodu, — nia robiać badaj ničoha. A tak u ich dziejecca zatym, što ŭ ich niedamahaje biełaruskaja nacyjanalnaja ideja.

Mnoha zrazumieńnia i pracy dla bieł. nac. idei vykazała BNA (Bieł. Narodnaje Abjednańnie). Asabliva mnoha ab hetym havora toje biełaruskaje vydaviectva, da jakoha tak ci inakš pryčyniłasia BNA. Ale, na žal, jano ciapier, z niezaležnych ad siabie pryčyn, prycichła.

Pamiatuje ab bieł. nac. idei i, jak moža, praz dvanaccać hadoŭ jej služa „Chr. D." Budzie jana i dalej służyć hetaj idei. Ale da takoj-ža pracy i da bolšaj na jaje ŭvahi zaklikajem usich Biełarusaŭ.

Praz śviedamaść i kulturu da lepšaj budučyni, a nie praz pustoje i časta chvoraje palitykanstva!

Baraćba sialan z kolektyvizacyjaj u Savietach

Prymusovaja kolektyvizacyja j zahaniańnie sialan u kałhasy ŭ S.S.S.R. maje na mecie źniščeńnie pryvatnaj ułasnaści j vykaranieńnie z psychiki sialan sobskaści. Šlachi, jakimi prapichali balšaviki kolektyvizacyjny praces, paznačany kryvioj, ślazmi j razhromam sialanskich siemjaŭ. Sialanie spatkalisia z trahičnaj niedarečnaściaj, bo śpiarša dabravolna pajšli za revalucyjaj, jakaja abiacała im „ziamlu i volu", a paśla taja-ž revalucyja škiravałasia prociŭ ich, pastaviła sialan-sobśnikaŭ u rady vorahaŭ revalucyi j paviała žorstkuju z imi baraćbu, a prystupiŭšy da arhanizacyi kałhasaŭ i soŭhasaŭ prymusova zhaniała sialan ŭ kolektyvy. Staŭšysia dla revalucyi pradmietam „pieraŭzhadavańnia" dziela vykaranieńnia z ich indyvidualizmu i pryniaćcia kolektyvizmu, sialanie śviedama j padśviedama paviali baraćbu z henaj revalucyjaj, z kolektyvizacyjaj i ahu łam z prymusovym kamunistyčnym socyjalizmam. I treba pryznać, hetuju baraćbu pryncypova vyjhrali.

Kamunisty, zmučany biezrezultatnaj baraćboj z sialanskim indyvidualizmam, u kancy druhoj „piaciletki" kruta źmianili svaju hieneralnuju liniju j abvieścili ŭračysta zakančeńnie socyjalistyčnaha budaŭnictva ŭ S.S.S.R., zakančeńnie likvidacyi drobna-sialanskaj sobskaści j akančalny pierachod da ładu „biezklasavaha hramadzianstva". Balšaviki ćvierdzili, što nastała para „ščaślivaha" žyćcia „savieckich narodaŭ". Z taho času jašče bolś zakrapiłasia dyktatura adzinki — Stalina.

„Novaja para"u savieckaj unutranaj palitycy dała siakuju-takuju mahčymaść prajaŭleńnia ŭ kolektyvach i navokał kolektyvaŭ sialanskaha indyvidualizmu. Nie zvažajučy na ŭračystaje śćvierdžańnie kamunistami akančalnaha pierachodu da ładu „biesklasavaha hramadzianstva" i „ščaślivaha" kamunistyčna-socyjalistyčnaha žyćcia, u sialanskich masach, što pazhanianyja ŭ kolektyvy, i ŭ tych, što zmahli utrymacca na indyvidualnych haspadarkach, pačuŭsia hoład ziamli j pačaŭsia nanova hon da sobskaj niŭki. Prymusova praviedzienaja kolektyvizacyja hety hon tolki bolš razbudziła. Dyk kab choć krychu zdavolić sialan u krainie „ščaślivaha žyćcia", savieckaja ŭłada pajšłana małuju ŭstupku Skolektyvizavanym sialanam pazvolili mieć nievialikija h. zv. „prysadziebnyja" harodčyki dla indyvidualnaha karystańnia. Płošča hetkaha harodčyka nie pieravyšaje miery 1 hektara.

Hety zakon z histaryčnaj dataj 17. II. 1935 h. ab pravach sialan u kolektyvach staŭsia dakumentam pieramohi indyvidualizmu nad balšavickim kolektyvizmam. Sialanie karystajučysia hetym zakonam sprytna znajšli sposaby, kab pašyryć płošču „prysadziebnych" harodčykaŭ i haspadaryć na svajej „ułasnaj haspadarcy". Dziela taho, što pavodle zakonu siabram kałhasu moža być kožny, — mužčyny j žančyny,—jakija majuć pa15 hadoŭ, —masava j „dabravolna" zapisalisia ŭ kolektyvy 16-cihodnija padrostki i ŭsie, kamu prava davała atrymać „prysadziebny" harodčyk dla indyvidualnaha karystańnia. Pry hetym kałhaśniki prasili ŭładu, kab „prysadziebnyja" harodčyki davali im kala ichnich asieliščaŭ — viosak—i ŭ adnym miescy. Takim čynam „prysadziebnyja" nadzieły razrastalisia kala viosak udaŭžki j šyrki. U dalejšym raźvićci hety praces dajšoŭ da taho, što sialanie nasuproć kolektyŭnaha zakonu pačali brać z kałhasaŭ

АД. СТАНКЕВІЧ

ХРЫСЬЦІЯНСТВА [20] І БЕЛАРУСКІ НАРОД

(У 950-ыя ўгодкі Хросту Беларусі: 988/9—1938/9)

Унія, як мы ўжо ўспаміналі, за ўвесь час свайго на Беларусі існаваньня так зраслася з беларускім народам, што ліквідаваньне яе магло адбыцца ўжо толькі пры помачы гвалтаў, што сыстэматычна й рабілася. Вось-жа й сапраўды ліквідацыі уніі спрацiўлялася як духавенства, так і людзі сьвецкія, а прадусім беларускія сяляне. У гісторыі ліквідаваньня уніі асаблівымі жорсткасьцямі паліцэйскія расейскія ўлады адзначыліся ў Дзярновічах (Вітэбшчына), у Поразаве, Клешчэлях (Горадзеншчына), Селішчы, Сьвятлілава, Пузырэва (Магілёўшчына) і г. д.

З гэтага бачым, што ліквідаваньне уніі сапраўды не пашло царскаму ўраду так лёгка, як яны гэтага жадалі і як пазнейшыя ўрадавыя расейскія гісторыкі гэта даказвалі. Фактам ёсьць гістарычным, што народ беларускі сваей веры шмат дзе актыўна бараніў процiў расейскіх гвалтаў.

Каб зламаць гэтую апазыцыю уніяцкую, паводле пляну Семашкі пры ліквідацыі уніі ўжываліся грубыя паліцэйскія спосабы. І так апорныя уніяцкія сьвяшчэньнікі пераводзіліся ў горшыя прыходы, або й сусім іх часта пазбаўляліся, назначаліся замест на сьвяшчэнскія —на пасады псаломшчыцкія, ссылаліся ў Расею, замыкаліся ў манастыры. Спосабы Семашкі наварачваньня уніятаў на праваслаўе былі так нехрысьціянскія й так гвалтоўніцкія, што нават выклікалі яны агіду й у лепшых уладыкаў праваслаўных. Так напрыклад, як кажа сьвяшч. М. Морошкін, некаторыя з іх не сьцясьняліся выражаць Семашцы аткрыта сваю пагарду, а епіскап палтаўскі Гедэон называў яго проста Юдам Прадацелям.

Ня гледзячы аднак на ўсё гэта, Семашка сваіх мэтаў у адносінах да уніі дапяў. Унія ў 1839 г. была ўрэшце зломлена. 1839 г. цар Мікалай на падставе акту адступніцтва ад уніі, падпісанага Семашкам, Зубкай і Лужынскім, а так-жа зламаным духавенствам уніяцкім, афіцыяльна унію скасаваў і ўсіх уніятаў далучыў да цэрквы расейскай. Расейскі ўрад такім чы-

ziamlu ŭ arendu j arandavać adny ad druhich „prysadziebnyja“ nadziely. Sielanin u Savietach, što prajšoŭ vialikuju školu kalektyvizacyi, hetkim sposabam uchitryŭsia, kab indyvidualna haspadaryć.

Ale niadoŭha hetak sialanie „ašukivali“ svaich novych panoŭ — kamunistaŭ. Pany kamunisty niadaŭna vydali novy zakon, jaki maje abaraniać skolektyvizavanyja ziemli ad razdrableńnia. Hety zakon vyznačaje surovyja kary na kałhaśnikaŭ za adstupstvy ad kałhasnaha paradku: za pašyreńnie „prysadziebnych“ nadziełaŭ kara jecca naroŭni z kryminalnym prastupstvam, a za arendavańnie ziamli — vyklučajecca z kałhasu j kanfiskujecca „prysadziebny“ nadzieł. Aprača hetaha, u Biełarusi i Ukrainie, dzie sialanie žbierahli dasiul svaje chaty i ŭ ich žyvuć, maje być praviedziena likvidacyja sobskich chataŭ i prymusovaje pasialeńnie sialan u adnym miescy — u kałhasnych „čvarakoch“, a tak-ža ŭstanaŭlajecca pierasialeńnie siabraŭ kolektyvaŭ u Sibir. Dziela vykanańnia pastanovaŭ hetaha zakonu zarhanizavany specyjalny ŭrad pry radzie narodnych kamisaraŭ.

Novy kamunistyčny zakon ab abaronie kolektyvaŭ śćviardžaje, što ŭ paru „ščaślivaha“ žyćcia ŭ krainie „biasklasavaha hramadzianstva“ sialanstva ŭ niaroŭnaj baraćbie z panami kamunistami ŭsialakimi sposabami zmahajecca za svoj byt, apiorty na indyvidualizmie, i što sialanie ŭ Savietach „ščaślivaha žyćcia“ nia majuć. Hety novy zakon adnačasna piarečyć abjaŭlenamu zakančeńniu „socyjalistyčnaha budaŭnictva“ j śviedčyć ab paŭtornym pavarocie ŭ S.S.S.R. da prymusovaj kolektyvizacyi.

Hety peryjad rasiejskaj revalucyi adznačajecca baraćboj sialanstva z paniavolańniem jaho kamunistyčnym prymusovym kolektyvizmam.

P.

Nacyjanalny pryncyp i žyćciovy prastor pavodle „Mein Kampfu“

Niamiecki nacyjanał - socyjalizm u svajej zahraničnaj palitycy kirujecca dvuma pryncypami. Adzin— heta nacyjanalny pryncyp, jaki pavodle niamieckaha nac.-soc. pradstaŭlajecca hetak: adzin narod, adna dziaržava, adna ŭłada. I heta zusim tak, jak napisaŭ Adolf Hitler u „Mein Kampfiel“. Na asnovie hetaha pryncypu Niamieččyna pryłučyła Aŭstryju j Sudety. Hety pryncyp ciapier hromka źvinić u vusnach niamieckich nac. soc. u Hdansku.

Kali niamieckaja dyplomacyja j prapahanda matyvavała nacyjanalnym pryncypam dałučeńnie Aŭstryi j Sudetaŭ, — mnohija byli skłonny ŭvažać hitleroŭskuju Niamieččynu nośbitkaj novaha paradku ŭ siaredniaj i ŭschodniaj Eŭropie – paradku, u jakim nacyjanalnyja hranicy byli-b hranicami dziaržaŭnymi. Hetak dumać - byli objektyŭnyja padstavy. Kali Niamieččynie jšło ab zamacavańnie svajho stanovišča j asłableńnie jakohaniebudź spraciŭleńnia namieram pašyryć sabie „žyćciovy prastor“, jana časova pašyryła nacyjanalny pryncyp i adnosna in-

нам дапяў таго, аб чым Масква лятуцела ўжо спрадвякоў.

Гэтак перастала унія існаваць у Беларусі. Але асталася яна ў украінскай Холмшчыне, дзе пазьней была скасавана яшчэ большымі гвалтамі, як у Беларусі, і асталася ў Галіччыне, адыйшоўшай ад Польшчы да Аўстрыі, дзе яна працьвітае й сяньня й зьяўляецца сапраўднай нацыянальнай апорай каля чатырох мільёнаў Украінцаў уніятаў, зьяўляючыся адначасна якбы злучвом мінуўшчыны унійнай з сучаснасьцяй.

І так адвечная мрыя маскоўская далучыць да сябе землі беларускія й беларускую цэркву, як свае вотчыны, збыліся. А выканаў іх, як бачым, адступнік ад уніі й народнасьці Я. Семашка, родам Украінец. Што яго да гэтага накіравала? Мо' кар'ера ласкі цара, слава? Пэўне, што й гэта. Па сваім характары, як гэта ясна відацца з яго запісак, Семашка кар'ерыстым быў сапраўды. Але ня трэба забывацца, што калі дзеіць у гісторыі адзінка, то яна дзеіць ня толькі дзеля сваіх чыста самалюбных прычын, але дзеіць яна й дзеля прычын культурна-сацыяльных, у асяродку якіх адзінка гэна жыве й нясьведама яму паддаецца. Вось-жа надта магчыма, што у Семашкі адазвалася старадаўная родная мінуўшчына. Надта магчыма, што праз зьлiквідаваньне уніі, якая ўжо ў сваей прадусім вонкавай форме шмат у чым ад гэных традыцыяў была адхіліўшыся й то ў бок польскі й праз перавядзеньне яе вызнаўцаў у расейскае праваслаўе Я. Семашка думаў прыблізіцца да формы рэлігійна-культурнай сапраўды роднай, цалком згоднай з душой украінскага й беларускага народу, зварочваючы гэтыя народы на сапраўды іх уласны гістарычны шлях. Усё можа быць. Але факт астаецца фактам, што праціўнійная дзейнасьць Семашкі не па гістарычнай дарозе пакіравала як беларускую цэркву, так і беларускі народ. Акт гэты ў беларускай гістарычнай пэрспэктыве памылковы й шкодны.

Тымчасам, не касаваць Семашка павінен быў унію, калі Беларусь апынулася ў Расеі, але падтрымліваць яе, бараніць ад маскоўскага націску на яе й адначасна старанна яе ачышчаць ад усякіх на яе наростаў чужацкіх, як польскіх так і маскоўскіх, аддаляючых унію, як ад старадаўных хрысьціянскіх традыцыяў і царкоўных старадаўных формаў і правілаў, таксама й ад родных народу карэньняў. З пункту гледжаньня беларускага гістарычнай мэтай Семашкі павінна было быць за ўсякую цану, за цану нават свай-

šych narodaŭ, — pryznała paŭdzionnyja hranicy Karpackaj Ukrainy, Sŀavaččyny j pryncypova zhadziłasia na pryłučennie da Polščy zaolzanskaj pravincyi.

Ale ŭ sakaviku sioleta Niamieččyna z nacyjanalnaha pryncypu pierajšła na pryncyp „žyćciovaha prastoru". Na asnovie jaho zaniała Čechiju, Moraviju, stvaryła tam svoj protektorat i addała Vuhryi Karpackuju Ukrainu. I heta taksama zusim zhodna z planami niamieckaha nac.-socyjalizmu, vypisanymi ŭ knizie „Mein Kampf". Tam Adolf Hitler napisaŭ dla Niemcaŭ hetkija voś palityčnyja praviły.

1) Niemcy — heta narod biez ziamielnych prastoraŭ praparcyjanalnych da ichniaj ličbovaj masy, jaki maje imknieńnie stacca suśvietnaj mahutnaściaj.

2) Kličam kožnaha Niemca pavinna być: Nie ŭvažajem našaj doli zabiaśpiečanaj datul, pakul naša dziaržava nia maje mahčymaści na sotni hadoŭ nadzialać kožnaha Niemca ziamloj, dy nia pustoj ziamloj niedzie tam daloka, u zamorskich kalonijach, ale dobraj ziamloj na ŭschodzie Eŭropy, u Rasiei, na jaje dziaržaŭnych rubiažoch.

3) Pieršy płuh nazyvaŭsia — „mieč". Dyk proč z pacyfizmam, bo treba sapchnuć mienš vartasnyja narody z vialikich ziamielnych prastoraŭ.

4) Niemcy heta nie palicyja dziela abarony „biednych, małych narodaŭ", ale žaŭniery svajho narodu.

5) Nikoli nie abaviazuje abjektyŭnaść ŭ adnosinach da svajho narodu.

6) U Eŭropie miejsca tolki dla adnaje mahutnaści, dyk usialakimi sposabami, taksama j zbrojnaj siłaj, treba niščyć susiedziaŭ, jakija jość silnyja, abo mohuć być silnyja.

Hetak pradstaŭlajecca apiorty na nacyjanalnym pryncypie sučasny niamiecki imperyjalizm i žyćciovy prastor u śviatle „Mein Kamfu"! Usio jasna j zrazumieła. Usio, što Niemcy zrabili, robiać i namierany rabić, napisana ŭpierad. Pračytaŭšy „Mein Kampf, treba pryznać, Niemcam, što jany pasvojemu ščyryja. Jany nie vinavaty, što druhija naiŭnyja j ichniuju palityčnuju taktyku — časovyja ŭchiły — miašajuć z kanonami niamieckaj palityki. Zakony dla palityki sučasnaj Niamieččyny vypisany ŭ „Mein Kampfie" i ŭ vykanańni hetych zakonaŭ nijakaha adchileńnia niama!

P—K

Kamunisty biez davieru masaŭ

Hady dva tamu było vielmi hołasna ab spravie h. zv. „narodnaha frontu." Tady fašystoŭski kryk i kamunistyčny padšept u masach zahłušali ŭsialakuju lohiku ahułam i samuju jaho sutnaść. Fašysty kryčali, što „narodny front"—heta vydumka kamunistaŭ, a kamunisty hetki dokaz achvotna prysabiečvali. Słovy razsudku fašystaŭska-kamunistyčnym „harmidaram" byli zahłušany j praŭdy ab „narodnym froncie" nia ŭsie daviedalisia. Ciapier, kali prycich kryk fašystaŭ i nia čutny šept kamunistaŭ, vyjaśniajecca sutnaść „narodnaha frontu" jjaho značeńnie.

„Narodny front" — heta palityčnaja taktyka, kab dziela niejkaj važnaj spravy stvaryć šyroki front roznych palityčnych arhanizacyjaŭ. Hetyja arhanizacyi mohuć ideolohična navat rezka roźnicca, ale majuć abo ahulnuju supolnuju metu, abo supolnyja praktyčnyja zadańni, jakija mahčyma asiahnuć tolki supolnymi siłami Dziela taho, što hetki front abymaje vialikuju masu roznarodnych hrupaŭ narodu, jaho nazvali „narodnym frontam." Ideju „narod-

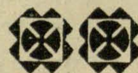

го жыцьця, бараніць унію. Праўда, як відаць з тагочасных палітычных настрояў да уніі расейскай палітыкі, унія ўсёроўна была-б зламанай, але ў кожным выпадку пры старанным за яе змаганьні з боку Семашкі, замест змаганьня з ёй, унія магла-б пратрываць даўжэй і яшчэ выдатнейшую адыграць роль у часе для Беларусаў найгразьнейшым, якую яна іграла для народу ў мінуўшчыне. Калі-б беларускі уніяцкі епіскапат, замест здрады уніі, акружыў яе сапраўды хрысьціянскай любоўю, як гэта так часта рабілі беларускія сяляне, дык тады-б унія, хоць-бы ў рэзультаце зламана царскай паліцыяй, цяпер была-б у нашай духовай уяве ясьнейшай, чым гэта ёсьць сяньня,—была-б тым, чым яна сяньня на дзеле ёсьць для украінскага народу ў Галіччыне. Апрача гэтай Галіччыны, бадай яшчэ лепшым доказам праўдзівасьці нашых думак зьяўляецца сяньняшняя Расея, як з пункту гледжаньня рэлігійнага, так і нацыянальнага беларускага.

Акт скасаваньня уніі на беларускіх землях у 1839 г. быў супярэчны з усей мінуўшчынай беларускай, як царкоўнай, так і народнай. Акт гэты рваў прадусім з тэй хрысьціянскай еднасьцяй беларускага хрысьціянскага жыцьця, якая была асьвячана першымі вякамі паўстаньня ў нас хрысьціянства, далей рваў з абнаўленьнем гэнай еднасьці — з уніяй Флёрэнтыйскай і Берасьцейскай,—а ў выніку ўсяго гэтага рваў ён і з культурай агулам і культурай беларускай.

Не адрэчы тут будзе так-жа ўспомніць тое, што той-жа Семашка беларускія уніяцкія кнігі, як сам да гэтага прызнаецца, нішчыў і паліў, як і езуіты ў XVII ст. Дый і ўся палітыка расейскіх цароў ад іх пачатку аж да ўпадку ў 1917 г. была палітыкай яўнага нішчэньня беларускага народу, беларускай душы й культуры, была гэта палітыка з свайго боку простым натуральным наступствам зьнішчэньня уніі, як веры сапраўды беларускай, была натуральным наступствам зрыву з Рымскім Прастолам.

(Літаратура: тая, што й у папярэднім разьдзеле, а так-жа: Ks. Ad. Stankievič — Rodnaja mova ŭ śviatyniach, Акты, изд. Виленскою Археограф. Комиссіею. т. XVI. Докум., относящ. к исторіи Церк. Уніи в Россіи. Вильна 1889.

naha frontu" pieršyja padniali demakraty paśla revalucyi ŭ Niamieččynie. Jany stavili takoje zadańnie: 1) zaklučyć najkaryśniejšy dla Niamieckaha narodu mir paśla vajny, jakuju pačała carskahieneralskaja dyktatura, 2) haspadarča adbudavać źniščany vajnoj kraj i 3) zbudavać u Niamieččynie novy dziaržaŭny j hramadzki ład na demakratyčnych padstavach. U hety front uvajšli: demakraty, socyjalisty j katalicki „centr", a paśla prystupiła j „niamieckaja narodnaja partyja" na čale z Stresemanam. Hety „narodny front" byŭ asnovaj niamieckaj demakratyčnaj respubliki i jak jon razvaliŭsia, dyk upała j sama niamieckaja demakratyčnaja respublika.

Suproć takoha „narodnaha frontu" pastajanna vystupali j złosna na jaho napadali — z adnaho boku hitleroŭskija fašysty, a z druhoha boku — kamunisty. Abiedźvie hetyja partyi taksama tvaryli svajho rodu supolny front prociŭdemakratyčnaha „narodnaha frontu." Jany supolna ładzili strajki prociŭ demakratyčnaj ułady, supolna arhanizavali hałasavańnie suproć demakratyčnaha ŭradu i ŭza jemna trymalisia ŭ parlamencie.

Takim čynam kamunisty mocna pamahli hitleraŭskim fašystam adahnać ad ułady demakracyju j razvalić demakratyčnuju respubliku ŭ Niamieččynie. Pałažeńnie j adnosiny kamunistaŭ da „narodnaha frontu" źmianilisia tolki tady, kali ŭ Niamieččynie apynułasia ŭsia ŭłada ŭ rukach hitleraŭskaha fašyzmu. Tady Kamintern ahledziŭsia, jak toj u biełaruskaj prykazcy Jurka,. što Hitler i fašyzm mohuć apanavać Eŭropu j razvalić kamunistyčny SSSR i tady tolki Kamintern prykazaŭ usim kamunistam iści ŭ „narodny front" dy supolna z demakracyjaj—zmahacca z fašyzmam.

Tyja narody, što biezpasredna hraničacca z kamunistyčnym SSSR, usialakaje supracoŭnictva z kamunistami j supracoŭnictva z imi ŭ „narodnym froncie" adrazu adkinuli. Hetak zrabili ŭsie ŭschodniaeŭrapejskija narody. A Biełarusy vyrazna vyjavili svajo nehatyŭnaje stanovišča j adnosna kamunizmu j adnosna fašyzmu, adznačajučy svaje pazytyŭnyjy adnosiny da demakracyi susiednich i inšych narodaŭ, jakaja staić za pryncyp samaaznačeńnia narodaŭ i roŭnaść pravoŭ kožnaha narodu ŭ mižnarodnym sužyćci. Takoje svajo stanovišča Biełarusy vykazali praz svaje palityčnyja arhanizacyi kamunikatami „Biełaruskaj Chryścijanskaj Demokracyi"(BChD) „Biełaruskaha Narodnaha Abjednańnia" (BNA) i pastanovami ahulna-biełaruskaj reprezentacyi—Biełaruskaha Nacyjanalnaha Kamitetu, a tak ža j časapisam „Biełaruskaja Krynica," jaki ŭ časie fašystaŭska-kamunistyčnaha „harmidaru," što zahłušaŭ mnohim razsudak i sumleńnie, polskaj dziaržaŭnaj uładaj spynieny. Nie pajšli na supracoŭnictva z kamunistami ŭ „narodnym froncie" takža ani skandynaŭskija, ani anhielskija i navat českija demakraty. Paprabavała supracoŭničać z kamunistami demakracyja tolki ŭ Hišpanii i Francyi, dzie pakazałasia pomač kamunistaŭ u baraćbie z fašyzmam zusim nijakaja, a ŭ nikatoraj miery navat tolki škodnaj.

Paśla praktyki ŭ Hišpanii i Francyi, demakracyja zachodniaj Eŭropy prakanałasia akančalna, što pomač kamunistaŭ u baraćbie z fašyzmam sapraŭdy nijakaja i što supracoŭnictva z kamunistami ahułam niemahčymaje. Ab hetym śviedčać pastanovy sioletnich kanhresaŭ rabotnickich arhanizacyjaŭ u Francyi, Anhlii i Belhii, ab hetym paćviardžaje j stydlivaje maŭčańnie samych kamunistaŭ. Słovam, kamunisty ŭ masach zusim stracili davier i zamoŭkli. Dziela hetaha kamunisty stydliva maŭčać i siarod Biełarusaŭ. *J. Dudar*

Dr. Jadviha i Stanisłaŭ Hrynkievičy 8)

Jak hadavać dziaciej na zdarovych i silnych ludziej

Kožnaja raślina ci žyvioła, kab dobra raści, patrabuje dobraje ziamli, vady, pavietra, słonka j ciaplini. Toje samaje i z dziaćmi, im patrebny adpaviednyja ŭmovy i abychodžańnie, kab mieli jany mahčymaść dobra raźvivacca fizyčna j psychična.

Pieršaju zarukaju j nieachodnym zahadam dobraha razvoju źjaŭlajecca, kab dzicia dobra było *karmlenaje*.

Ab karmleńni dziaciej da I-ha hodu žyćcia była ŭžo hutarka ŭ raździele *„Ab maciary j brudnym dziciaci"*. Pačaŭšy ad I-ha hodu žyćcia, možna davać užo dziciaci ŭsieńkuju *bolš dalikatnuju stravu*, jakuju jaduć darosłyja ludzi. Zaŭsiody adnak treba zvažać, kab u ichniaj ježy było davoli *małaka*. Dobry im budzie haroch, dobra praciorty na sicie ci duršlaku, šalbabon, na abied kusok miasa, bulba, biazumoŭna chleb i ŭsieńka toje, što tolki maje čałaviek na stale.

Inšyja dzieci majuć svaje kaprysy: adnaho chočuć zašmat, inšaha nia chočuć i pakaštavać. Jasna, što razumnyja baćki *nie dazvolać na kaprysy* dziaciej. Zdarovyja dzieci jaduć usieńka, što im dajuć. Adnak traplajecca vyniatkova, što nikatoryja adzinki nadta ŭražlivyja na nikatoryja stravy, jany imi hadziacca, vanitujuć uziaŭšy ich u rot. Da takoje stravy prymušać nia treba.

Ježa dziciaci — kab była zdarovaju j smačnaju. Kab nia była jana lišnie adnastajnaju,—inakš moža chutka nadaješć. Dzieci mohuć tady chudzieć, vianuć i chodziać mlaŭkija, byccam sonnyja muchi.

Kolki treba ješci dzieciam? Zdarovyja dzieci jaduć samyja ŭmieru, vielmi redka, kab pierajadalisia. Dyk chaj kožnaje dzicia ješć, kolki choča. Karmić treba najmienš čatyry razy na dzień. Ahułam kažučy, lepš ješci časciej, a nia šmat. Apošni raz chaj dzicia ješć za hadzinu pierad snom. Treba ŭžo zmałalectva pryvučyć, kab kožnaje z dziaciej jeła z asobnaha načyńnia, kab mieła da jady svaju misku, łyžku, kubak i h. d. Hetkim sposabam možam ścierahčy adnych dziaciej ad druhich pierad *zaraznymi chvarobami*.

Vielmi mo' miły toj abyčaj, kali družyna chat niaja zasiadaje navokał miski j kožny siabra pačarzie čerpaje łyžkaju pavodle vieku j zasłuhaŭ u haspadarcy, značycca małyja dzietki na samym kancy. Adnak *abyčaj błahi*. Adno tolki, što haspadynia maje mienš raboty vymyć paśla pasiłkavańnia. Z niekalki adzinak, jakija siadziać za stałom, moža zaŭsiody toj ci inšy, asabliva z čužych ludziej, mieć tuju ci inšuju chvarobu i lohka jaje *pieradaść* svaim subiasiednikam. Henaje zaražeńnie najbolš jakha niebiaśpiečnaje małym dzieciam. Padumajem na časinu, što niechta z darosłych miecimie *suchoty* j svajeju łyžkaju dadaść da krupnika krychu bakteryjaŭ. Darosłamu ničoha, kali da jaho straŭnika łučyć krychu za-

Miž Niamieččynaj i SSSR

Mižnarodnaje pałažeńnie dalej napružanaje i ŭ kožnaj chvilinie moža nastupić vybuch. Ab hetym ciapier duža pavažna havorać u zachodniaj Eŭropie, asabliva ŭ Anhlii i Francyi. Hetaje napružańnie svaim ciažaram najbolš kładziecca ciapier na prastory miž Niamieččynaj i SSSR.

Sprava Hdanska stałasia punktam zainterasavańnia ŭsiaho palityčnaha śvietu. Anhielskaja j francuskaja presa ćvierdzić, što Niamieččyna ŭžo 2 lipnia siol. chacieła zachapić Hdansk i hetkim sposabam uznoŭ pastavić Eŭropu prad dakananym faktam. Ale ab hetym zahadzia daviedałasia Anhlija z Francyjaj i francuski ministar zahraničnych spraŭ zahraziŭ Niamieččynie vajnoj. Kažuć, što francuskuju intervencyju papiaredziła rašučaja nota polskaha ŭradu da viarchoŭnaj uładyHdanska, u jakoj pradstaŭleny damahańni vyjaśnić spravu vajskovaj padhatoŭki ŭ „volnym horadzie".

Zahraničnyja j polskija hazety padajuć, što ŭ Hdansku z niamieckaha nasielnictva arhanizujecca vajskovy dabravolny korpus, u jaki ŭstupajuć i niamieckija „dabravolcy" z Niamieččyny. Niamiecki ŭrad paviedamiŭ Polšču, što ŭ Hdansk prypłyvie na „pabyŭku" ad 25 da 28 žniŭnia siol. niamiecki vajenny karabiel „Koenigsberg."

Heta ŭsio stvaraje vialiki niepakoj va ŭsiej siaredniaj i zachodniaj Eŭropie, a Anhliju z Francyjaj trymaje ŭ stałym kantakcie z Polščaj.

Sprava saviecka-anhielska-francuskich pierahavoraŭ ab zaklučeńni anhielska-francuska-savieckaha vajskova-palityčnaha sajuzu ŭsio dalej zachodzić u ślapy zavułak. Adnačasna z uzrostam napružańnia navokał Hdanska, hetyja pierahavory raźvivajucca ŭ kirunku što raz bolšaj niebiaśpieki dla prybałtyckich dziaržaŭ, u pieršuju čarhu dla Łatvii j Estonii. Saviety karystajučysia ciažkim pałažeńniem Anhlii j Francyi patrebavali ad ich zhody „zabiaśpiečyć" ad napadu z boku Niamieččyny prybałtyckija dziaržavy, asabliva Łatviju i Estoniju, navat nasuproć ichniaj voli. Pryhetym Saviety pastavili varunak zaklučeńnia z Anhlijaj i Francyjaj sajuzu pryznańnia j h. zv. „unutranaj ahresii" ŭ prybałtyckich dziaržavach. U pierakładzie z dyplomatyčnaha jazyka na jazyk prosty damahańni Savietaŭ zvodziacca da taho, kab Anhlija z Francyjaj zhadzilisia na akt zachopu Savietami prybałtyckich dziaržaŭ u kožnuju paru, kali nie spadabajecca im palityka hetych dziaržaŭ, abo ichni ŭnutrany ład. Prybałtyckija dziaržavy, bačačy hetki nastup na ich z boku SSSR, i kirujučysia pryncypam „ścieražy Boža ad takich pryjacielaŭ, ad vorahaŭ budziem sami baranicca," — trymajucca palityki neŭtralnaj i jak maha baroniacca ad padobnych «zabiaśpiečańniaŭ" ichniaj niezaležnaści. Francyja z Anhlijaj, viedajučy namiery SSSR, pryncypova na zabiaśpiečańnie prybałtyckich dziaržaŭ zhadzilisia biaz pryznańnia pryčepki „unutranaj ahresii." Švedzkaja presa ŭvažaje j piša, što hetyja pierahavory buduć dalej praciahivacca - pradaŭžacca, bo Anhlija z Francyjaj hatovy canoj inšych dziaržaŭ zaklučyć z Savietami vielmi patrebny im sajuz prociŭ Niamieččyny, a Saviety imknucca da taho, kab prybałtyckija dziaržavy ŭkłučyć u hranicy SSSR.

„Chryścijanskaja Dumka" razam z miesiačnikam „ZORKA" dla dziaciej kaštuje ŭ hod usiaho 3 zał. U składčynu jašče taniej: kali chto na adzin supolny adras źbiareć troch padpiščykaŭ, dyk za try ekzemplary „Chr. D." płacić tak-ža 3 zał., heta značа: kožny padpiščyk z hetaj trojki atrymaje našu hazetu za 1 zał. u hod. Numar konta 63.

---

raznych žyvučak, a voś małomu moža być biada,— zaraz budzie ŭ im zaraza—i, chaj tolki pryduć niespahadnyja umovy, chvaroba razraściecca, što spynić jaje budzie niemahčyma. Potym adzin z druhim pytajecca, dzie jon moh zarazicca, nichto j nia budzie pomnić taje drobnaje nahody, što niedzie kaliś, vielmi ŭžo daŭno, jeŭ jon supolna z niejkim krychu padazronym čałaviekam.

A nat chaj i nia budzie chvorych pamiž tymi, što siadziać za stałom, dyk ci-ž nia bolš miła, kali kožny maje svaju misku, z jakoje sam tolki čerpaje. Da ŭsiaho možna pryvyknuć, možna žyć, jak žyvuć parasiaty, a nichto-ž ich adnak nie pachvalić za ichnija abyčai pry jadzie!...

Dzieci amal nia ŭsie vielmi lubiać sałodkaje j frukty. Dyk amal nia kožnaje dzicia voźmie na't i ad čužoha čałavieka cukierki ci tak što sałodkaje. Heta nia budzie adno vykłučna *łasavańnie*. Arhanizmu nadta patrebny cukier. Pomniačy ab hetym, kožny dobry baćka parupicca, kab mieć svaju *pasieku*. Miod budzie svoj, biaz nijakich hrošaŭ, adnačasna-ž — kolki radaści budzie ad henych małych žyviołak u haspadarcy.

Na zimu dobra było-b nasušyć hrušaŭ, jabłykaŭ i ŭsiakich inšych fruktaŭ. Dobra było-b navaryć marmalady ci kanfituraŭ. Heta nia tolki panskija vydumki. Heta nia tolki vielmi smačnaje, a da taho jašče j nadta karysnaje, asabliva dla dziaciej.

Adna tolki zamina tutaka, što kab mieć svaje frukty, treba nasampierš mieć svoj sadok, mieć tyja hrušy j jabłyni. Dyk treba *zaviaści* sadok! Dzieci miecimuć karysnuju ŭ sadku pracu, buduć dahladać drevy, navučacca canić svaju rabotu, šanavacimuć dreva, nia buduć łamać halinaŭ, nia buduć rvać zialonych fruktaŭ z drevaŭ, čym jany psujuć nia tolki dreva, a psujuć sabie trybuški. Dzieci, majučy ŭsieńka ŭ chacie, nia buduć vučycca kraści čužoha Šmat złodziejaŭ i kaniakradaŭ pačało z taho, što łazili pa čužych harodach.

Nažal, daloka my ad taho ideału, kali kožny haspadar miecimie kala chaty svoj sadok. Na toje, kab kuplać frukty ŭ sučasnych umovach, sielaninu niemahčyma. Za toje kožny haspadar maje davoli harodniny — kapusty, morkvy, bručki, burakoŭ, redźki. Dyk voś henaje harodniny nia treba prynamsia škadavać dzieciam.

Sprava z fruktami j harodninaju (tolki syroju, varanaja ŭžo nie takaja karysnaja) važnaja nia tolki dziela taho, što jany *smačnyja*, a dziela taho, što ŭ ich jošč asabliva składovaja častka, jakaja zaviecca *vitaminami*, ab jakich jašče budzie hutarka šyrej. Ciapier davoli taho, što skažam ab vitaminach, što jany nadta važnyja dziela narmalnaha žyćcia ŭsiaho arhanizmu.

Pračytaje heta ci pačuje stary dziadźka ci ciotka j kazacimie: — što kaliś nia było takich chitraściaŭ, ludzi—j darosłyja j małyja - jeli tolki chleb i byli zdarovyja...

Na heta adkazać možna, što kaliś rataj chadziŭ za sachoju z vałami, što małaciŭ haspadar vykłučna capami, a siańnia — maje zialezny płuh, małatarniu j šmat jakich jašče inšych haspadarskich pryładaŭ na takuju mała zdajecca złožanuju rabotu, jak ziemlaabrablańnie.

Karotki ahlad

Sprava škoĺnictva nacyjanalnych mienšaściaŭ u zahonie. *„Dz. Ludowy"* źmiaščaje statystyku, jakaja padaje stan škoĺnictva nacyjanaĺnych mienšaściaŭ u Polšče. Pavodle vieravyznańnia było ŭ školach vučniaŭ: katalikoŭ łacinsk. abradu 64,8 prac., vučycialoŭ — 84,3 prac.; hreka-katalikoŭ: 10,4 prac., vučycialoŭ — 5,2 prac.; pravasłaŭnych: 11,8 prac., vučycialoŭ — 1,5 prac.

Pavodle movaŭ niaroŭnaść jašče bolšaja. Było polskich vučniaŭ: 68,9 prac., vučycialoŭ Palakoŭ — 90,4 prac.; ukrainskich vučniaŭ: 10,1 prac., vučycialoŭ Ukraincaŭ — 4,9 prac.; biełaruskich vučniaŭ: 3,1 prac., a vučycialoŭ — śmiešny lik! — 0,17 prac.

Hetyja ličby vyjaŭlajuć vialikaje pakryŭdžańnie ŭ spravie škoĺnictva nacyjanaln. mienšaściaŭ, asabliva biełaruskaha. Pravilna adznačaje „Dz. Ludowy", što hetaja sprava čakaje svajej nieabchodnaj i spraviadlivaj raźviazki.

Biełarusy na suśvietnaj vystaŭcy ŭ Amerycy. U Amerycy adbyvajecca vialikaja suśvietnaja vystaŭka kultury. Na hetaj vystaŭcy vystupajuć usie dziaržavy śvietu. Vystupaje i SSSR. I voś dziŭna, što kali Biełarusy j Ukraincy pačali arhanizavać svajo vystupleńnie na vystaŭcy, kab pakazać śvietu svaju pryhožuju pieśniu j tancy, savieckaje pradstaŭnictva rašuča zapratestavała pierad kiraŭnictvam vystaŭki suproć vystupleńnia Biełarusaŭ i Ukraincaŭ. Tady Biełarusy, Ukraincy j Armianie supolna sarhanizavali svajo vystupleńnie, pa-za vystaŭkaj. Biełaruska-ukrainska-armianskaje vystupleńnie pryciahnuła bolš 15 tysiač narodu j zdabyło ahulnaje pryznańnie.

„Našto ŭzajemna mardavacca?" Anhielskaja Partyja Pracy nadoviačy vydała adozvu da Niamieckaha narodu, jakuju praz cełу dzień niekalki razoŭ pieradavała praz radyjo, vyjaśniajučy hetak mižnarodnaje pałažeńnie j zaklikajučy Niemcaŭ da miru. Anhielskaja Partyja Pracy dakazvaje, što miž pracoŭnymi ŭ Niamieččynie j Anhlii niama supiarečnych intaresaŭ, dyk našto j za što ŭzajemna mardavacca. U hetaj adozvie „Partyja Pracy" vostra zaatakavała Hitlera j Musoliniaha.

Prymireńnie Japonii z Anhlijaj na Dalokim Uschodzie. Niezvažajučy na vostraje pastupańnie Japoncaŭ suproć Anhličan u kancesijach u Kitaju, nastupaje prymireńnie Japonii z Anhlijaj. Vyznačany pierahavory j da ich abiedźvie dziaržavy pryhatoŭvajucca. Zdajecca, što buduć havaryć nia tolki ab spavach kancesijaŭ, ale j ahułam ab suadnosinach Japonii z Anhlijaj na Dalokim Uschodzie.

Pajezdka Ribentropa ŭ Łatviju j Estoniju. Hazety padajuć, što śledam za kamandantam niamieckaha štabu, jaki niadaŭna pabyvaŭ u prybałtyckich dziaržavach, pajedzie ŭ Łatviju j Estoniju ministar zahraničnych spraŭ Niamieččyny Ribentrop. Ci nia tam maje być „spatkańnie" Niamieččyny z S. S. S. R.?...

Japonska-savieckaja „małaja" vajna

Miž Japonijaj i Savietami na Dalokim Uschodzie ŭžo druhi miesiac viadziecca h. zv. „małaja" vajna, ab jakoj daviedalisia ŭsie ŭ Eŭropie tolki ŭ kancy červienia siol. Złučanaje manholska-savieckaje vojska napadaje na Japoncaŭ, pierachodziačy mandžurskuju hranicu, a Japoncy napadajuć na balšavikoŭ u Manholii. Pryčyna hetaj vajny takaja: Japonija choča adharadzić Kitaj ad Manholii j hetym spynić mataryjalnuju pomač SSSR Kitajcam, jakija rašuča baroniacca ad japonskaha paniavoleńnia.

Ludzi što raz bolš viedajuć z tajnicaŭ pryrody j što raz lepš umiejuć vykarystać ich na svaje patreby. Dyk niama što dzivicca, što my siańnia viedajem toje, čaho nat nie ŭjaŭlali našyja dziady ci baćki.

Kali j davać dzieciam sałodkaje ci frukty, dyk lepš nikoli nia šmat na adzin raz.

Aprača cukru (miodu), važnaju składovaju dadatkovaju častkaju ježy dziaciej budzie kłustaść u roznajakich svaich formach, jak masła, śmiatana, sałanina. Dzieci, kab dobra raśli, musiać dastavać ježu dobra zaskvaranuju, kłustuju. Chleb, krupy, mučnaja strava budzie bolš smačnaju, kali jana bolš kłustaja i z jaje budzie bolšaja karyść.

Kožny viedaje dobra toj abrazok viaskovaha dziciaci z vialikim trybuškom, blednym tvarykam, zapaŭšymi vočkami, tonieńkimi ručkami. Hetki vyhlad pakazvaje na toje, što dzicia jeła adnastajnuju stravu, a mianoŭna najbolš adnaje posnaje bulby.

Što-ž budziem davać dzieciam *pić*? Kali jany jašče małyja, treba ŭ roznych formach davać im małako, možna davać i harbatu ci kavu z małakom. Biazumoŭna, što na pieršym miescy j najvažniejšym napitkam budzie vada. Tolki da vady miecimiem zaściarohi, kab jana była prydatnaju da pićcia. Dobraja vada budzie z čystaje studni, vada kryničnaja. Navučyć dziaciej užo zmałku, kab nia pili vady z padazronych studniaŭ, u jakich šmat hrazi j mułu, kab nia pili vady z raki, z ravoŭ i z vykapanych jamak. U takoj vadzie možna zaŭsiody znajści šmatlikija bakteryi, a pamiž imi mohuć być bakteryi trascy, chalery, kryvaŭki, brušnoha tyfusu. Kožny napiŭšysia hetakaje vady moža zachvareć.

Škodnaja zdaroŭju vodka j piva, jak heta było ŭžo hutarka ŭ raździele ab harełcy.

Jak užo my ŭspaminali, dzieci redka abjadajucca. Adnak u vialikija śviaty ci miasajed abo na viasielli ci chreśbinach dzicia, nia bačučy narmalna hetulki smačnych stravaŭ na stale, byvaje, što najesca zašmat. Nahladać za imi ŭ takich nahodach, kab potym nie pachvareli.

Dzicia, jakoje narmalna jeść, dobra hadujecca. Kali-ž, nia hledziačy na dobry apetyt, pačynajuć chudzieć, abniadužyvajuć, kiepska rastuć, treba źviarnucca da dochtara,— toj nam umiecimie mo lepš skazać, u čym sprava.

Ježa dzieciam kab nia była lišnie vostraju. Nia treba davać zašmat piercu, kareńniaŭ. Škodny dzieciam marynaty z voctam, vostry syr.

Strava moža być dobraju j smačnaju, a karyść z jaje budzie małaja, kali jaje dzicia dobra nie pažuje j nie pakusaje. Kab dobra kusać i hryźci, treba mieć dobryja zuby. Dobryja-ž zuby dzieci miecimuć, kali ich z małalectva pryvučyć *da čyścini ŭ rotavaj paražni*, kab dzicia navučałasia pałaskać rot paśla kožnaje jady. Na nač usie dzieci kab čyścili zuby ščotkaju j paraškom, a prynamsia ŭžo kab pałaskali dobra.

Pierad jadoju kab dzicia *myła ruki*. Na rukach u ich razam z hraźziu znachodziacca roznyja bakteryi ci jaječki čarviakoŭ, jakija sa stravaju mohuć łučyć u stravatraŭčyja orhany i vyklikać roznyja chvaroby.

Przesyłka opłacona ryczałtem

Piśmy ŭ hazetu:

Z Chorašču kala Biełastoku

Na Siomuchu u choraskim špitali byŭ źjezd dachtaroŭ psychijatraŭ z usiej Polšču. Za stałom pry abiedzie siadzieła bolš za 200 asob. Najvažniejšym haściom byŭ tam pan ministar Kościałkoŭski. Na hetym źjezdzie mnoha cikavych rečaŭ było, ale dla Biełarusaŭ najcikaviejšaje, što naš pavažany dochtar Stanisłaŭ Hrynkievič, jaki ŭ Chorašču stała žyvie j pracuje, na hetym źjeździe vysaka adznačyŭsia. Źjezd dachtaroŭ pastanaviŭ pryznać pieršuju j adzinuju naharodu dr. Hrynkieviču za dobryja jaho navukovyja pracy. Heta adbyłosia pry davoli cikavych abstavinach. Da apošniaj minuty dochtar Stanisłaŭ Hrynkievič ničoha ab hetym nia viedaŭ, nat nia byŭ jon na tym zasiadańni źjezdu, kali jahony los rašaŭsia. Ahłasili pryznańnie jamu naharody j pytalisia, ci prysutny na sali dr. Hrynkievič, a tady tolki jon tam pakazaŭsia. Jamu bjuć brava, a jon nia viedaje, ab što tut chodzie. Nanava ŭznoŭ tłumačyli jamu ŭsiu spravu. Z takoha honaru rad naš dr. Hrynkievič, rady j my Biełarusy. U nas havorać: kab nia byŭ Biełarusam, to dr. Hrynkievič daloka siahońnia zajšoŭby.

Viasnoj z Vilni ŭ Chorašč pryjechaŭ Biełarus majstar i sa svaimi rabotnikami Biełarusami raz—dva adbudavaŭ spaleny naš kaścioł. Vyrasła vieža, zaviesilisia zvany, nakryŭsia kaścioł blachaj i vytynkavany ŭ siaredzinie. Ludzi na hetu rabotu hladzieli, chvalili rabotnikaŭ, što tak usio ŭ ich išło sprytna i ciešylisia. Pryjechali ŭ Chorašč druhija majstry kaścioł hety malavać.

Pravasłaŭnyja ŭ nas vialikuju biadu majuć. U našaj carkvie nieśta niamocnyja paradki. Niaviedama, jakaja ŭ nas astaniecca carkoŭnaja mova: polskaja, rasiejskaja ci biełaruskaja. Ab hetym pravasłaŭnyja ŭ nas cichańka tolki havorać. Ab unii my nie havorym zusim, bo heta reč u nas duža niapeŭnaja. **Ch.**

Michałova kala Biełastoku

Michałova kala Biełastoku heta pryhožy j cikavy kutočak. Tam ja byŭ u kancy červienia. U Michałovie ŭ adnej chacie ja znajšoŭ schavany abraz, jaki pradstaŭlaje saboj koronacyju cara Mikałaja II, što było ŭ Maskvie ŭ 1896 h. Ja razhledziŭ heny cikavy abraz. Jon pryhožy. Hety raz Michałova mnie šmat dumak padsunuła. Našaha Biełarusa smahła biła carskaja nahajka, a Biełarus i siahońnia žyvie zdarovy. Tady sapraŭdnaja dla Biełarusaŭ była niavola! U Michałovie Biełarus pierachavaŭ svaju biełaruskuju natu ru da siahońnia.

U Michałovie žyvuć takija narodnaści: Palaki, Biełarusy, Niemcy j Žydy. Adny druhim tut ludzi ŭ darohu nia ŭchodziać. **M.**

U Litoŭcaŭ

Vyrab torfu na hnoj. U Litvie pad hnoj vykarystvajecca imšały hnoj. Akazvajecca, što jon karyśniejšy pad hetym uzhladam za sałomu. Pryhataŭleńniem takoha torfu zajmajecca Departament Lasoŭ. Dabyvańnie j pryhataŭlańnie takoha torfu ŭžo tam adbyvajecca davoli šyroka. Sialanam hetki torf pradajecca duža tanna: za 100 klm. tolki adzin lit.

Melioracyja. Kala spravy melioracyi ŭ Litvie pracuje 139 čałaviek specyjalistaŭ i 3 tysiačy rabotnikaŭ. Na melioracyju sioleta praznačana 1,650.000 litaŭ.

Źmienšańnie daŭhoŭ. Nia hledziačy na ciažki ŭdar z pryčyny ŭtraty Kłajpedy, novyja padatki nie pradbačacca, naadvarot — źmianšajucca staryja. Niadaŭna vydany zakon, jaki zadoŭžanym u Ziamielnym Banku sialanam daje roznyja palohki i źmianšaje ich daŭhi na 20 prac.

Pładovyja dreŭcy z Ameryki. U Złuč. Št. Ameryki duža dobra raźvivajecca sadoŭnictva. Voś ža hetym apošnim časam zacikavilisia litoŭskija sadoŭniki i roznyja admieny pładovych amerykanskich dreŭcaŭ pašyrajuć u Litvie z dobrym vynikam.

Schod T-va „Rytas". 25.VI. sioleta adbyŭsia ahulny hadavy schod litoŭskaha praśvietnaha t-va „Rytas". Spravazdaču zrabiŭ staršynia ks. K. Čybiras, jaki staršynioj vybrany tak-ža j na hety hod.

Viarnuli spartovy klub. Administracyjnyja ŭłady niadaŭna viarnuli Litoŭcam spartovy klub, jaki byŭ zakryty.

Delehacyja ŭ škołnaha Kuratara. Niadaŭna staršynia t-va «Rytas" i dyrektar litoŭskaj himnazii adviedali škołnaha Kuratara i mieli z im hutarku ab litoŭskich praśvietnych spravach.

Roznyja viestki

Relihijny kanhres. U Paryžy 3-11.VII siol. adbyŭsia mižnarodny relihijny kanhres. Učasnikami jaho byli: Chryścijanie, Žydy, Bramienisty, Buddysty, Konfucyjanisty, Mahametanie.

Kałhasy ŭ Niamieččynie. Z Niamieččyny padajuć, što tamašni ŭrad rašyŭ zaviasci ŭ cełaj dziaržavie ziemlarobskija „kalektyŭnyja haspadarki" (kałhasy). Usie haspadarki mienšyja, jak 15 hektaraŭ, buduć złučany ŭ haspačyja supałki. Takaja haspadarčaja supałka budzie abrablać ziamlu supolnymi mašynami j supolna haspadaryć. Hetkim sposabam choča ŭrad zaaščadzić pracu ziemlarobskich rabotnikaŭ i mieć bolšy kantrol nad ziemlarobskaj pradukcyjaj.

Polski biskup zabaraniŭ nabaženstva paniamiecku. KAP padaje: Slonski biskup Adamski zahadaŭ spynić nabaženstvy paniamiecku. Pryčynaj hetaj zabarony— padaje KAP—jość toje, što pad čas nabaženstvaŭ paniamiecku dachodzić u kaściołach na Ślonsku da demanstracyjaŭ i avanturaŭ. Adnačasna biskup zahadaŭ dziekanam zarhanizavać specyjalnyja kamisii dziela daśledžańnia j apracoŭki prahramy ŭžyvańnia niamieckaj movy ŭ kaściołach zhodna z dušpastyrskimi patrebami.

Samasud nad samahonščykam. Heta było ŭ v. Mahilniki, Pastaŭskaha pav. J. Bačun hnaŭ samahonku, a susiedzi kuplali jaje ad jaho j pili. Kali padaražeła zboža, Bačun „uchitryŭsia" j paprabavaŭ zrabić samahonku z denaturatu. Zrabiŭ i pradaŭ. Tyja, što vypili „Bačunoŭki", adrazu zachvareli j dvuch pamiorła. Žonki atručanych „bačunoŭkaj" napali na J. Bačuna j źbili jaho da niaprytomnaści. Bačun u darozie ŭ špital pamior.

Padpiska na „Chr. Dumku": na hod—3 zał., na paŭhodu—1 zał. 50 hr., na try miesiacy—1 zał. Cana asobnaha numaru — 10 hr. Zahranicu padpiska ŭ dva razy daražej. — Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Redaktor J. POŹNIAK
Рэдактар Я. ПАЗЬНЯК

Wydawca KS. AD. STANKIEWICZ
Выдавец КС. АД. СТАНКЕВІЧ

Drukarnia Białoruska im. Fr. Skaryny, Wilno, Zawalna 1. — Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны, Вільня, Завальная 1.